

4. Fedorova T.A. "Straxovanie": udarslik. – Moskva: Ekonomist, 2001. – 432 b.
5. Suxov V.A. "Finansi straxovyx organizatsiy". – Moskva: Finansy i statistika, 2000. – 368 b.
6. O'zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligi. Sug'urta bozori statistik ma'lumotlari <https://napp.uz>

TURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA MOLİYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Xudoyberdiyeva Xilola Himmatovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi (PhD)

Annotatsiya. Mazkur maqolada turizm sohasini rivojlantirishda moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda turizm industriyasini moliyaviy qo'llab-quvvatlashning zamonaviy shakllari, investitsiya jarayonlarini rag'batlantirish omillari hamda sohani rivojlantirishda moliyaviy resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari yoritilgan. Muallif turizm sohasini barqaror rivojlantirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi, investitsiya faoliyatini kengaytirish hamda innovatsion moliyalashtirish instrumentlarining ahamiyatini asoslab beradi. Maqolada turizm sohasida moliyalashtirish tizimini takomillashtirish orqali infratuzilmani rivojlantirish, xizmatlar sifatini oshirish va hududiy turizm salohiyatidan samarali foydalanish imkoniyatlari ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: turizm sohasi, turizmni rivojlantirish, moliyalashtirish mexanizmlari, investitsiyalar, davlat-xususiy sheriklik, turizm infratuzilmasi, moliyaviy resurslar, turizm iqtisodiyoti.

Hozirgi globallashuv sharoitida turizm sohasi jahon iqtisodiyotining eng dinamik rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Turizm iqtisodiy o'sishni ta'minlash, yangi ish o'rinlarini yaratish, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini jadallashtirish hamda milliy iqtisodiyotning diversifikatsiyasiga xizmat qiladi. Shu sababli ko'plab mamlakatlarda turizmni rivojlantirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda¹⁰⁷.

Turizm sohasining barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan samarali moliyalashtirish tizimining mavjudligiga bog'liq. Xorijiy olimlardan Dwyer va Forsyth turizm infratuzilmasini rivojlantirish hamda xizmatlar sifatini oshirishda investitsiyalarning muhim rol o'ynashini ta'kidlaydilar¹⁰⁸. Shuningdek, Hall turizm sohasida davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kengaytirish hamda innovatsion moliyalashtirish mexanizmlaridan foydalanish sohaning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim omil ekanligini qayd etadi¹⁰⁹.

Rossiyalik olimlar ham turizm sohasining rivojlanishi moliyaviy resurslardan samarali foydalanish va investitsion jarayonlarni rag'batlantirish bilan chambarchas bog'liqligini qayd etadilar. Xususan, Aleksandrova¹¹⁰ hamda Kvartalnov¹¹¹ turizm

¹⁰⁷ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, PF-4861-son. O'zbekiston Respublikasining turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida – Toshkent, 2016.

¹⁰⁸ Dwyer L., Forsyth P. International Handbook on the Economics of Tourism. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017. – 512 p.

¹⁰⁹ Hall C.M. Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships. – Harlow: Pearson Education, 2019. – 320 p.

¹¹⁰ Aleksandrova A.Yu. Mejdunarodnyy turizm: uchebnik. – Moskva: KnoRus, 2018. – 352 s.

¹¹¹ Kvartalnov V.A. Turizm: uchebnik. – Moskva: Finansy i statistika, 2019. – 400 s.

infratuzilmasini rivojlantirish hamda turizm xizmatlari bozorini kengaytirishda moliyalashtirish mexanizmlarining takomillashtirilishi muhimligini ta'kidlaydilar.

O'zbekistonlik iqtisodchi olimlar ham turizmni rivojlantirishda moliyaviy resurslarni jalb qilish, investitsiya faoliyatini kengaytirish va hududiy turizm salohiyatidan samarali foydalanish masalalariga alohida e'tibor qaratganlar. Jumladan, G'ulomov¹¹² hamda Boltaboyev¹¹³ o'z tadqiqotlarida turizm sohasini rivojlantirishda investitsiyalar va zamonaviy moliyalashtirish mexanizmlarining ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslab berganlar. Shu nuqtai nazardan, turizm sohasini rivojlantirishda moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish, investitsiya jarayonlarini rag'batlantirish hamda davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biri hisoblanadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi turizm sohasini rivojlantirishda moliyalashtirish mexanizmlarining nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilish hamda sohani yanada rivojlantirishga qaratilgan ilmiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Turizm sohasini rivojlantirish bugungi kunda O'zbekiston iqtisodiy siyosatining muhim ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda turizm infratuzilmasini rivojlantirish va turistik xizmatlar hajmini oshirishga qaratilgan islohotlar natijasida mamlakatga tashrif buyuruvchi xorijiy turistlar soni pandemiya davridagi pasayishdan so'ng sezilarli darajada tiklandi. Xususan, 2020-yilda pandemiya sabab turistlar soni keskin kamayib 1,5 million nafarga yaqin bo'lgan bo'lsa, 2021-yilda 1,9 million nafarga, 2022-yilda esa 5,2 million nafarga yetdi. 2023-yilda bu ko'rsatkich 7 million nafardan oshdi, 2024-yilda esa qariyb 8 million nafarga yetdi va 2025-yilda ham ushbu ko'rsatkichning yanada ortishi kutilmoqda. Shu bilan birga, turizm xizmatlari eksporti hajmi ham bosqichma-bosqich oshib bormoqda: 2020-yilda taxminan 261 million AQSh dollarini tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilda 2 milliard dollardan oshdi. Turizm infratuzilmasiga yo'naltirilayotgan investitsiyalar ham ortib bormoqda: 2023–2024-yillarda sohaga 3 milliard dollardan ortiq investitsiyalar jalb qilindi, mehmonxonalar soni esa 2016-yildagi 750 tadan 2024-yilda 2200 tadan oshib, turistik xizmatlar ko'rsatish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi¹¹⁴.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, turizm sohasining barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan samarali moliyalashtirish mexanizmlarining mavjudligiga bog'liq. Turizm infratuzilmasini rivojlantirish, xizmatlar sifatini oshirish hamda hududiy turizm salohiyatidan samarali foydalanish uchun moliyaviy resurslarni diversifikatsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, turizm sohasiga investitsiyalarni jalb qilishni kengaytirish, davlat-xususiy sheriklik asosidagi loyihalarni rivojlantirish, bank kreditlari va xalqaro moliya institutlari mablag'laridan samarali foydalanish hamda innovatsion moliyalashtirish instrumentlarini joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Mazkur chora-tadbirlar turizm infratuzilmasining rivojlanishiga, xizmatlar sifatining oshishiga va mamlakat turizm salohiyatining yanada kengayishiga xizmat qiladi.

¹¹² G'ulomov B.A. Milliy iqtisodiyot asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. – 320 b.

¹¹³ Boltaboyev M.R. Turizm iqtisodiyoti. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020. – 240 b.

¹¹⁴ O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Turizm statistikasi bo'yicha rasmiy ma'lumotlar. – Toshkent, 2026.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. *O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, PF-4861-son. O'zbekiston Respublikasining turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida – Toshkent, 2016.*
2. *O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Turizm statistikasi bo'yicha rasmiy ma'lumotlar. – Toshkent, 2024.*
3. *Aleksandrova A.Yu. Mejdunarodnyy turizm: uchebnik. – Moskva: KnoRus, 2018. – 352 s.*
4. *Boltaboyev M.R. Turizm iqtisodiyoti. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020. – 240 b.*
5. *Dwyer L., Forsyth P. International Handbook on the Economics of Tourism. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017. – 512 p.*
6. *G'ulomov B.A. Milliy iqtisodiyot asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. – 320 b.*
7. *Hall C.M. Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships. – Harlow: Pearson Education, 2019. – 320 p.*
8. *Kvartalnov V.A. Turizm: uchebnik. – Moskva: Finansy i statistika, 2019. – 400 s.*

O'ZBEKISTON MOLIYA BOZORIDA INSTITUTSIONAL INVESTORLAR ROLINI OSHIRISHNING IQTISODIY AHAMIYATI

Nizamov Xusniddin Fazlidinovich
TDIU mustaqil izlanuvchisi

Global moliya tizimida yuz berayotgan tarkibiy o'zgarishlar, kapital oqimlarining globallashuvi va moliyaviy risklarning murakkablashuvi sharoitida moliya bozorining barqarorligini ta'minlash masalasi iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda (IMF, 2022; OECD, 2021). Ayniqsa, rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda moliya bozorlarining yetarli darajada chuqurlashmaganligi va spekulativ kapital ulushining yuqoriligi moliyaviy beqarorlik xavfini kuchaytirmoqda. Mazkur sharoitda institutsional investorlarning rolini oshirish moliya bozorini barqaror rivojlantirishning muhim omili sifatida namoyon bo'lmoqda.

Institutsional investorlar, jumladan pensiya jamg'armalari, sug'urta kompaniyalari, investitsiya va pay fondlari uzoq muddatli moliyaviy resurslarning asosiy manbai bo'lib, ular bozor beqarorligini pasaytirish, aktivlar narxini barqarorlashtirish va real sektorni moliyalashtirishda muhim rol o'ynaydi (OECD, 2021; IMF, 2022). Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, institutsional investorlar ulushi yuqori bo'lgan moliya bozorlarida moliyaviy inqirozlarga chidamlilik darajasi nisbatan yuqori bo'ladi (Demirguc-Kunt, Levine, 2008).

O'zbekiston iqtisodiyotida amalga oshirilayotgan bozor islohotlari, kapital bozorini rivojlantirish va investitsiya muhitini yaxshilash sharoitida institutsional investorlarning moliya bozori barqarorligini ta'minlashdagi rolini oshirish masalasi alohida dolzarflik kasb etadi. Mamlakat moliya bozorida jismoniy shaxslar va qisqa muddatli spekulativ operatsiyalar ulushining yuqoriligi barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, uzoq muddatli investitsion strategiyaga ega institutsional investorlarni faollashtirish muhim ilmiy-amaliy muammo hisoblanadi.

Mamlakatimizda olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda moliya bozorida institutsional investorlarning roli muhim omil sifatida e'tirof etiladi. Ular moliya bozorida barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiluvchi muhim institutsional mexanizm bo'lib, kapital oqimlarining keskin tebranishlarini yumshatishda muayyan stabilizatsion funksiyani bajaradi. Institutsional investorlarning uzoq muddatli investitsiya